

MARIAN SOWULA

RELACJE CEN SKUPU I CEN DETALICZNYCH NA RYNKU MIĘSNYM *

Problematyka kształtowania się cen skupu żywca i cen detalicznych mięsa oraz wzajemnych relacji pomiędzy tymi dwoma poziomami cen ma istotne znaczenie dla analizy rynku mięsnego oraz dla podejmowania przez państwo na tym rynku określonych decyzji, a przede wszystkim w zakresie polityki cen.

Problematyce tej poświęcono w naszej literaturze ekonomicznej wiele uwagi. Dotyczy to w szczególności rynku rolnego w Polsce w okresie międzywojennym oraz rynku rolnego niektórych krajów kapitalistycznych. Obecnie zajmujemy się pokrótce zreferowaniem pewnych wyników dotyczących badań relacji cen na rynku mięsnym w obecnych warunkach Polski.

Szereg autorów rozpatrujących zagadnienie kształtowania się cen produktów rolnych i cen detalicznych żywności oraz wzajemne stosunki pomiędzy tymi cenami, wskazuje na tendencję zwiększania się rozpiętości pomiędzy ceną uzyskiwaną przez rolnika a cenami detalicznymi produktów żywnościowych. Tendencja do wzrostu tej rozpiętości, czyli marży rynkowej, znajduje swoje logiczne uzasadnienie w rosnących kosztach obrotu wskutek rozszerzania zakresu usług na rynku, podniesienia jakości i estetyki towarów, wzrostu wydatków na reklamę itp. Wzrost marży rynkowej może jednak następować również w drodze zwiększania zysków w sferze pośrednictwa. Trudno z góry określić, czy w danym okresie czasu wzrost ten miał miejsce wskutek wzrostu kosztów obrotu, czy wskutek wzrostu zysków, czy też wskutek równoczesnego wzrostu obu tych czynników. Sprawa ta wymaga gruntownych badań. Przy rozpatrywaniu istotnych przyczyn powodujących w krajach kapitalistycznych zmniejszanie się udziału rolników w cenach

* Referat wygłoszony w dniu 11 IV 1962 r. na Konferencji Naukowej Sekcji Ekonomiki Obrotu Rolniczego, Komitetu Ekonomiki Rolnictwa Wydziału V PAN, poświęconej zagadnieniom organizacji rynku rolniczego.

detaicznych żywności nie można pominąć doniosłej roli monopoli, które często opanowywały rynek rolny narzucając ceny producentowi. Należy również uwzględnić narastające trudności zbytu produktów rolnych przez monopole zarówno na rynkach wewnętrznych, jak i zagranicznych oraz wzrost walki konkurencyjnej na tych rynkach.

W okresie powojennym wskaźniki relacji cen żywca do cen detalicznych produktów mięsnych w głównych krajach kapitalistycznych wykazują nadal tendencję spadkową. Np. w NRF w okresie lat 1954—1959 udział ceny żywca wieprzowego w cenie mięsa wieprzowego (kotlet) zmniejszył się z 51% do 42%, ceny żywca wołowego klasy A do ceny wołowiny na rosół z 47% do 46%, ceny żywca cielęcego do ceny cielęciny na pieczeń z 63% do 48%. Podobny proces obserwujemy we Francji¹. Również w USA² w okresie dziesięciu lat 1946—1955 udział farmerów w cenach detalicznych produktów mięsnych spadł z 73% do 54%.

W Polsce w okresie międzywojennym udział rolników w cenie detalicznej mięsa utrzymywał się w latach dwudziestych na dość wysokim poziomie. Jak wynika z relacji cen miejscowych płaconych rolnikom za żywiec wieprzowy i cen detalicznych mięsa wieprzowego w Warszawie, wskaźnik relacji kształtował się wówczas na poziomie około 60% do około 65%. W latach trzydziestych nastąpił jednak bardzo poważny spadek tego wskaźnika. Szczególnie dotkliwy dla rolnictwa spadek jego udziału w cenie detalicznej nastąpił w latach kryzysu. Udział ceny żywca wieprzowego w cenie detalicznej mięsa spadł w 1932 r. do 49%. W latach następnych zaznaczył się pewien wzrost tego udziału, który w roku 1938 osiągnął wskaźnik 56%.

W Polsce międzywojennej mieliśmy do czynienia, oprócz ogólnej tendencji spadku udziału rolników w cenie detalicznej mięsa, z dużymi wahaniami w poszczególnych latach. Relacje cen wahały się tu w granicach około 20%. Dość wysoki udział rolników w cenie detalicznej w okresie lat dwudziestych w porównaniu z niektórymi krajami zachodnimi nie może jednak prowadzić do wniosku, że ceny dla rolników kształtowały się pomyślniej aniżeli w tych krajach. Należy tu bowiem wziąć pod uwagę ogół warunków, zarówno ekonomicznych, jak i społecznych, które składają się na to, że w krajach zacofanych, o niskiej sile nabywczej ludności, zarówno formy pośrednictwa, jak i poziom kosztów pośrednictwa nie są tak rozwinięte, jak w krajach wysoko uprzemysłowionych. Właśnie w takich warunkach, przy istnieniu wiel-

¹ Zob. M. Sowula, *Ceny i koszty na rynku mięsnym*, „Handel Wewnętrzny” 1961, nr 5, s. 32.

² Por. A. Runowicz, w: *Zagadnienia współczesnego kapitalizmu*, Warszawa 1960, aneks s. 580.

kiej ilości drobnych i słabych gospodarstw rolnych, szczególnie pasożytniczego charakteru nabiera zorganizowane i panujące na rynku pośrednictwo. Tego rodzaju sytuacja istniała w Polsce w okresie międzywojennym³.

Kształtowanie się cen żywca i cen mięsa oraz ich wzajemnych relacji jest w obecnych warunkach Polski o wiele bardziej uzależnione od polityki państwa aniżeli ma to miejsce w krajach kapitalistycznych nawet o najbardziej rozwiniętym interwencjonalizmie państwowym w kierunku rolnictwa. Wynika stąd szczególnie ważne zadanie wszechstronnej analizy zjawisk zachodzących na naszym rynku mięsnym i konfrontowanie tych zjawisk z charakterem działających praw ekonomicznych i określonymi zadaniami polityki państwowej.

Począwszy do roku 1953, tj. od czasu ukształtowania się na rynku żywca wszystkich obowiązujących do dziś cen skupu, mieliśmy poważne ruchy cen na rynku mięsnym. Na rynku żywca ceny obowiązkowych dostaw utrzymywały się do roku 1959 niemal na nie zmienionym poziomie. Natomiast ceny kontraktacji i ceny państwowego skupu rynkowego wzrastały począwszy od roku 1953 dla bydła i od roku 1955 dla trzody chlewnej, przy czym zaznaczył się szybszy wzrost cen kontraktacyjnych. W porównaniu z rokiem 1955 ceny bieżące kontraktacji trzody mięsno-słoninowej wzrosły do roku 1960 o ponad $\frac{1}{3}$, a ceny państwowego skupu rynkowego o ponad $\frac{1}{6}$. W tymże roku ceny kontraktacji żywca wołowego wzrosły w porównaniu do roku 1953 około 3,5 raza, a ceny państwowego skupu rynkowego około 3 razy.

W tymże samym okresie czasu ceny detaliczne mięsa i przetworów mięsnych, po regulacji w styczniu 1953 r., nie ulegały poważniejszym zmianom aż do roku 1959 (niewielkie zmiany dotyczyły m. in. słoniny, boczku oraz mięsa cielęcego). W tej sytuacji coraz wyraźniej następowało zmniejszanie się rozpiętości cen płaconych rolnikom za żywiec i cen detalicznych mięsa, udział rolników w cenie detalicznej mięsa był coraz większy.

Kształtowanie się relacji cen żywca i cen detalicznych mięsa ilustruje tabela. 1. Jako ceny wyjściowe dla dokonania porównań przyjęto dla żywca wołowego i cielęcego ceny państwowego skupu rynkowego, a dla trzody mięsno-słoninowej — ceny kontraktacyjne. Przyjmując w danym wypadku powyższe ceny dla dokonania porównań, kierowano się zarówno ilością żywca realizowanego według różnych cen skupu, jak też możliwością swobody w wyborze przez rolnika danej

³ Por. A. Hodoly, W. Jastrzębowski, *Handel wiejski w Polsce międzywojennej*, Warszawa 1957, s. 148; Mandrecki, *Organizacja zbytu trzody chlewnej w Polsce*, Kraków 1937, s. 448; M. Mieszczankowski, *Struktura agrarna Polski międzywojennej*, Warszawa 1960, s. 306, 313—314.

formy realizacji żywca po wywiązaniu się z obowiązujących dostaw. Cen obowiązkowych dostaw nie brano pod uwagę ze względu na ich specyficzne i określone funkcje pod względem redystrybucji dochodów wsi. Przy wyborze danych cen kierowano się również motywem, do jakich cen płaconych przez państwo rolnik będzie przede wszystkim przyrównywał ceny, jakie mógłby otrzymać na rynku prywatnym⁴.

Tabela I

Relacje pomiędzy cenami płaconymi rolnikom za żywiec a cenami detalicznymi mięsa w Polsce w latach 1953—1960

Wyszczególnienie		Relacje cen (w % cen detalicznych)								
		1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959 ^a	1960	
Żywiec wieprzowy	mięso wieprzowe	49	49	49	55	62	62	64	52	52
	mięso-słoninowy	66	66	66	74	84	84	86	72	72
	łopatka	38	38	39	43	62	62	64	56	56
	świeża	38	38	39	43	62	62	64	56	56
Żywiec wołowy	mięso wołowe bez kości	16	20	23	29	31	40	35	31	31
	mięso wołowe z kością	18	24	28	34	37	47	48	43	43
Żywiec cielęcy	mięso cielęce bez kości	19	22	22	22	22	30	33	30	30
	mięso cielęce z kością	24	28	28	28	28	45	49	45	45

^a Rubr. 1 — przed podwyżką cen mięsa, rubr. 2 — po podwyżce cen w październiku 1959 r.

Źródło: Rocznik Statystyczny 1960, 1961, cennik MHW z dnia 3 I 1953 r., cennik PKC z 1958 r., cz. 2, i zarządzenie nr 60/59 PKC z dnia 17 X 1959 r.

Na podstawie przytoczonych relacji cen potwierdza się wzrost udziału rolników w cenie detalicznej mięsa, przy czym wzrost ten, trwający do roku 1959, dokonywał się często skokami. W wyniku zaistniałych ruchów cen wskaźniki cen żywca do cen mięsa ukształtowały się w latach 1957—1959 na wysokim poziomie⁵. Należy przy tym

⁴ Uwzględnianie dla określonych celów analizy również innych cen, a przede wszystkim cen średnioważonych, może okazać się pożyteczne, a nawet konieczne,

⁵ W cenie żywca nie są ponadto uwzględnione pewne korzyści uzyskiwane przez rolników przy dostawach żywca w postaci możliwości zakupu węgla i pasz po niższych cenach.

zwrócić uwagę na fakt, że przy wysokim wskaźniku udziału rolników w cenie detalicznej mięsa, ceny żywca były w tym okresie mało opłacalne w wyniku zaistniałych ruchów cen na produkty rolne oraz zmian w proporcjach realizacji produktów rolnych według różnych cen⁶. Okazało się, że w tych zmienionych warunkach, przy równocześnie mniej pomyślnych warunkach dla produkcji pasz, pomimo pewnego wzrostu bieżących cen żywca, ceny te, relatywnie względem cen pasz, uległy zmniejszeniu. Pogorszeniu się opłacalności chowu trzody chlewnej towarzyszył w tym czasie spadek produkcji i podaży trzody na rynek. Przy szybko wzrastającym popycie na mięso doprowadzić to musiało do załamania się równowagi rynkowej. Wysoki popyt na mięso określony był nie tylko zwiększonymi dochodami ludności, ale również niskimi cenami mięsa, o czym świadczyła stosunkowo nieduża rozpiętość cen żywca i mięsa, pomimo utrzymywania mało opłacalnych cen żywca. Dopiero znaczna podwyżka cen mięsa, przy równocześnie pewnej podwyżce cen żywca wieprzowego, pozwoliła na przywrócenie równowagi na rynku mięsnym. Zwiększenie ilości pasz i zmienione warunki hodowli trzody zapewniły wzrost tej hodowli i podaży żywca na rynek.

Rozpiętość pomiędzy cenami uzyskiwanymi przez rolników a cenami detalicznymi płaconymi przez konsumentów, czyli wysokość marży rynkowej, określana jest przez wysokość kosztów obrotu produktami rolnymi na drodze od producenta rolnego do konsumenta⁷ oraz przez wysokość akumulacji (albo dotacji) osiąganey w wyniku realizacji produktów finalnych.

W skład ceny detalicznej produktu żywnościowego wchodzi cena zapłacona producentowi rolnemu, koszty obrotu oraz wynik finansowy. Jeżeli znamy wysokość kosztów obrotu, możemy wówczas badać, jakie istnieją zależności i powiązania rynkowe pomiędzy obydwoimi poziomami cen, czy i o ile wysokość kosztów obrotu jest czynnikiem determinującym poziom ceny detalicznej, jaka jest rola ceny w podziale dochodu narodowego na konsumpcję i akumulację, jak kształtuje się ostateczny wynik finansowy przy danym poziomie ceny detalicznej itp. Badając koszty obrotu możemy również obserwować, w jakim kierunku zachodzą zmiany w ich wielkości. Skupienie systemu

⁶ Por. H. Chojnacka, *Rola ceny wolnorynkowej zbóż w określaniu trendu hodowlanego trzody*. „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej” 1960, nr 2.

⁷ W tym znaczeniu przez całkowite koszty obrotu rozumiemy również koszty poniesione w sferze przetwórstwa, jeśli dany produkt ulega przetwarzaniu. Koszty te określane są również mianem kosztów pośrednictwa, wydaje się jednak, że dla naszych warunków odpowiedniej będzie, zamiast określenia „koszty pośrednictwa” używać określenia „koszty obrotu”.

obrotu w rękach państwa oraz dekretowanie cen powoduje, że liczenie kosztów obrotu jako jednego z ważnych elementów służących dla potrzeb analizy rynku i cen jest sprawą o dość istotnym znaczeniu.

Badając wysokość kosztów obrotu na rynku mięsnym, dokonano obliczenia wysokości tych kosztów na wszystkich szczeblach obrotu, poczynwszy od zakupu żywca od producenta, a skończywszy na sprzedaży konsumentowi produktów finalnych. Taka metoda liczenia pozwala równocześnie na ustalenie wysokości kosztów według struktury oraz według funkcji spełnianych przez aparat obrotu na rynku. Badania dotyczą roku 1959 w okresach przed zmianą i po zmianie cen oraz roku 1960.

Przy tego rodzaju obliczeniach należy ustalić, co będzie się w danym przypadku traktować jako produkty finalne. W odniesieniu do żywca produktem finalnym może być zarówno mięso, jak też dalsze jego przetwory. Wszystkich produktów końcowych uzyskiwanych z żywca można by wymienić bardzo wiele (np. wszelkiego rodzaju mięsa, tłuszcze, wędliny, wyroby wędliniarskie, podroby itd.). Praktycznie nie jesteśmy w stanie dokonać obliczenia, ile przeciętnie z jednostki żywca wytwarza się wszystkich produktów końcowych i jaki jest koszt ich wytworzenia i obrotu, tym bardziej że w dalszych fazach przerobu produkty finalne wytwarzane są często z różnych rodzajów żywca.

Z powyższych względów zatrzymamy się w naszej analizie na określonej fazie przetwórstwa i będziemy traktowali jako produkty finalne mięso z uboju żywca i rozbioru tusz (oraz wszelkie inne produkty uboczne).

Przy liczeniu kosztów w sferze obrotu żywcem i mięsem istnieją pewne trudności, gdyż zarówno na szczeblu handlu detalicznego, jak też na szczeblu obrotu żywcem mamy do czynienia z obrotem sprzężonym. Na szczeblu obrotu GS posługujemy się kosztem obliczonym na podstawie danych CRS „Samopomoc Chłopska”, dotyczących wysokości realizowanej marży oraz wysokości akumulacji osiąganey z tytułu obrotu żywcem⁸. Na szczeblu handlu detalicznego posłużono się obowiązującą obecnie marżą⁹, przyjmując w tym przypadku, że posłużenie się marżą bez wprowadzenia dodatkowej korekty nie spowoduje większego odchylenia od kosztu rzeczywistego (którego ścisłe wyliczenie nie jest tu możliwe), a zatem nie ma obawy popełnienia znacznego błędu.

⁸ Są to przybliżone szacunki dokonywane przy pomocy wyników pewnych badań eksperymentalnych CRS.

⁹ Chodzi w danym przypadku o marżę, jaką zrealizowano by przy sprzedaży detalicznej wszystkich produktów uboju i rozbioru bez dalszego ich przetwarzania.

W badanym 1959 r. przedsiębiorstwa Miejskiego Handlu Mięsem zrealizowały wprawdzie marże w wysokości 8,06% wartości obrotu, natomiast przeciętny koszt dystrybucji wynosił 5,79%. W roku 1960 marża wynosiła odpowiednio 7,06%, a koszt obrotu 5,65%¹⁰. Widzimy zatem, że istnieje pewna nadwyżka realizowanej marży ponad koszt dystrybucji. Kosztu tego nie możemy jednak przyjąć za podstawę naszego rachunku, gdyż ogólnie niższa cena mięsa oraz wyższy w porównaniu z przetworami mięsnymi koszt jego sprzedaży powodują, że w stosunku do ceny detalicznej koszt sprzedaży mięsa (łącznie z tłuszczami podrobami itp.) będzie wyższy aniżeli przeciętny koszt sprzedaży wszystkich produktów mięsnych. Należy więc sądzić, że uzyskana nadwyżka zrealizowanej marży ponad przeciętny koszt dystrybucji była raczej rezultatem sprzedaży przetworów mięsnych, a nie samego mięsa. Biorąc pod uwagę, że wysokość marży, jaka zostałaby osiągnięta przy sprzedaży detalicznej produktów uboju i rozbioru, wynosiłaby dla produktów uzyskanych z żywca wieprzowego 6,5% ich ceny detalicznej, a dla produktów uzyskanych z żywca wołowego — 7,20%¹¹, sądzić należy, że marża ta nie przyniosłaby nadwyżki ponad koszt związany z dystrybucją.

Tabela 2
Koszty obrotu w złotych na 1 tonę zakupionego żywca

Żywiec	Rok	Koszt obrotu GS	Koszt obrotu i kontrakt. CPMs.	Wartość ubytków żywca	Koszt uboju	Koszt rozbioru	Koszt dystrybucji	Razem koszt
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Trzoda mięsno-słoninowa (kontrakt)	1959 ^a	324	546	386	392	268	1594	3510
	1959 ^b	324	548	419	392	268	1594	3545
	1960	338	651	505	376	278	1585	3733
Bydło (kontrakt.)	1959	220	486	308	277	199	982	2472
	1960	217	576	331	277	205	982	2588
Bydło (skup wolnorynk.)	1959	220	395	248	277	199	982	2321
	1960	217	485	244	277	205	982	2410
Cielęta (skup wolnorynk.)	1959	201	417	370	499	296	1269	3052
	1960	212	504	443	490	323	1271	3243

^a Przed podwyżką cen żywca w październiku 1959 r. ^b Po podwyżce cen. Ceny bydła i cieląt w 1959 r. nie uległy zmianie.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych CRS „Samopomoc Chłopska” i CPMs.

¹⁰ Dane Instytutu Handlu Wewnętrznego.

¹¹ Obliczono na podstawie danych Centrali Przemysłu Mięsnego oraz na podstawie zarządzenia nr 60/59 PKC z dnia 17 X 1959 r.

Tabela 2 przedstawia nam wysokość kosztów obrotu łącznie oraz na poszczególnych jego ogniwach. Wartość ubytków żywca może być wyceniana według różnych cen skupu, wobec tego, zgodnie z tokiem niniejszej analizy, wyceniono wartość ubytków żywca wieprzowego według cen kontraktacyjnych, żywca wołowego według cen kontraktacyjnych oraz państwowego skupu rynkowego, żywca cielęcego według państwowego skupu rynkowego. W związku ze zmianą cen żywca wieprzowego w październiku 1959 r., wyceniono wartość ubytków tego żywca zarówno przed zmianą, jak i po zmianie cen.

Widzimy zatem, że w stosunku do różnych rodzajów żywca i mięsa wysokość kosztów obrotu jest znacznie zróżnicowana oraz że koszty te wzrastają. Powyższe koszty możemy ująć według trzech zasadniczych grup wynikających z odmiennych funkcji spełnianych przez system obrotu, a mianowicie:

1. koszty obrotu oraz kontraktacji zakupionego żywca; będą tu więc liczone wszystkie koszty poniesione do momentu dostarczenia żywca do zakładów przemysłowych;

2. koszty przetwarzania, a więc koszty poniesione przez zakłady przemysłowe (rzeźnie);

3. Koszty dystrybucji wytworzonych produktów.

Tabela 3

Struktura kosztów według funkcji pośrednictwa (w %)

Żywiec	Rok	Koszt kontrakt. i obrotu żywcem (3-5)	Koszt przetwarzania (6-7)	Koszt dystrybucji (8)	Razem koszt (9)
Trzoda mięsno-słoninowa (kontrakt.)	1959 ^a	35,8	18,8	45,4	100
	1959 ^b	36,4	18,6	45,0	100
	1960	40,0	17,5	42,5	100
Bydło (kontrakt.)	1959	41,0	19,2	39,8	100
	1960	43,4	18,6	38,0	100
Bydło (skup wolnorynk.)	1959	37,2	20,5	42,3	100
	1960	39,2	19,9	40,9	100
Ciełeta (skup wolnorynk.)	1959	32,4	26,0	41,6	100
	1960	35,8	22,0	42,2	100

^{a, b} Patrz objaśnienia do tabl. 2.

Jak wynika z tabeli 3, najwyższe koszty ponoszone są na szczeblu dystrybucji mięsa, nieco niższe na szczeblu kontraktacji i obrotu żywcem, natomiast najniższe na szczeblu przetwórstwa¹² (uboju i rozbioru

¹² Przetworzenie mięsa na wyroby gotowe znacznie podwyższa koszty prze-

żywca). W okresie badanych dwóch lat w strukturze kosztów obrotu nastąpiły znaczne zmiany, głównie wskutek wzrostu kosztów obrotu żywcem.

Koszt obrotu łącznie z ceną zapłaconą rolnikowi za żywiec stanowi całkowity koszt wytworzenia i obrotu produktów mięsnych. Jeśli więc znamy cenę żywca i koszt obrotu, możemy wówczas określić wysokość akumulacji lub dopłaty państwa do mięsa w wyniku jego realizacji po danych cenach. Możemy również wyznaczyć, jaki jest udział kosztów obrotu w marży rynkowej i w cenie detalicznej oraz jaki jest stosunek tych kosztów do cen.

Tabela 4

Wartość produktów mięsnych uzyskanych z uboju i rozbioru według cen detalicznych oraz koszty ich wytworzenia i obrotu

Wyszczególnienie	Rok	Wartość żywca wg ceny skupu ^c	Koszt obrotu	Razem koszt wytworzenia i obrotu	Wartość mięsa wg cen detalicznych ^d	Różnica
Trzoda mięsno-słonin. (kontrakt.)	1959 ^a	17 665	3510	21 175	20 268	-907
	1959 ^b	19 165	3545	22 710	25 053	+2343
	1960	19 360	3733	23 093	25 030	+1937
Bydło (kontrakt.)	1959 ^a	13 870	2472	16 342	12 946	-3396
	1959 ^b	13 870	2472	16 342	14 546	-1796
	1960	14 090	2588	16 678	14 526	-2152
Bydło (skup wolnorynk.)	1959 ^a	11 160	2321	13 481	12 946	-536
	1959 ^b	11 160	2321	13 481	14 546	+1065
	1960	10 810	2410	13 220	14 526	+1306
Cielęta (skup wolnorynk.)	1959 ^a	11 810	3052	14 862	18 084	+3222
	1959 ^b	11 810	3052	14 862	19 938	+5076
	1960	12 420	3243	15 663	15 980	+4317

^a Przed zmianą cen w październiku 1959 r. ^b Po zmianie cen. ^c Łącznie z ekwiwalentem pobranego i nie pobranego węgla. ^d Wartość produktów uzyskanych z uboju i rozbioru żywca.

Źródło: Wartość mięsa obliczono na podstawie danych CPMS oraz obowiązujących cenników.

Z obliczeń podanych w tabeli 4 wynika, że istnieją bardzo poważne różnice wyniku finansowego przed podwyżką i po podwyżce cen mięsa. Do czasu regulacji cen w 1959 r. państwo dopłacało do mięsa poważne kwoty, z wyjątkiem mięsa cielęcego.

Wskaźniki dopłat do mięsa wieprzowego i wołowego przed regulacją cen były dość wysokie, przy czym na odcinku mięsa wołowego występowała dość paradoksalna sytuacja, kiedy to cena sprzedaży detalicz-

twórstwa, co w danym przypadku nie jest uwzględnione. Por. M. Sowula, op. cit., s. 40.

nej mięsa była niższa od ceny kontraktacyjnej zapłaconej na żywiec. Cena jednego kwintala żywca była wyższa od ceny uzyskanych z niego produktów mięsnych o 906 zł (13 870—12 964) tj. o ponad 7%. Ogólna podwyżka cen mięsa, jaka nastąpiła z dniem 17 X 1959 r., spowodowała zasadniczą zmianę w sytuacji na rynku mięsnym. Nowy system cen zlikwidował deficytowość mięsa i zapewnił jego rentowność oraz umożliwił doprowadzenie rynku mięsnego do stanu równowagi.

Nasuwa się pytanie, czy w warunkach dekretowania cen przez państwo istnieją na rynku mięsnym jakiegokolwiek zależności i powiązania pomiędzy kosztami obrotu a cenami. Przy ustalaniu poziomu cen państwo kieruje się przede wszystkim koniecznością zachowania równowagi na rynku, a więc wydawać się może, że koszty obrotu nie mogą wówczas oddziaływać na poziom cen, które w zależności od kształtowania się podaży i popytu mogą być zmieniane, niezależnie od zmian zachodzących w tych kosztach. Należy przy tym podkreślić, że państwo oddziałuje regulująco na kształtowanie się zarówno podaży, jak i popytu, przy czym w miarę rozwoju stosunków socjalistycznych regulująca rola państwa wzrasta. Państwo posiada również poważne możliwości interwencyjne na rynku mięsnym wskutek gromadzenia rezerw. Czynniki te umożliwiają państwu swobodniejsze określanie poziomu cen. Sprawa ta nie przedstawia się jednak tak prosto. Czy i w jakim stopniu koszty obrotu oddziałują na poziom cen mięsa oraz na wysokość marży pośrednictwa, wymaga osobno dokładnego zbadania. Należy, jednak zwrócić uwagę na następujące okoliczności, przemawiające za tym, że ceny mięsa nie mogą być ustalone zupełnie niezależnie od kosztów obrotu i że koszty te wiążą w pewnym stopniu poziom cen detalicznych i cen żywca:

1. Przy danych cenach żywca i mięsa (które powinny być ustalone w logicznym powiązaniu z warunkami rynkowymi) koszty obrotu określają wysokość akumulacji, a więc oddziałują bezpośrednio na ceny jako na instrument podziału dochodu narodowego na konsumpcję i akumulację.

2. Wydaje się, że bardzo szeroki zasięg rynku mięsnego, przy stałym i szybkim wzroście popytu na mięso, ogranicza dowolność w wyznaczaniu wskaźnika akumulacji ze względu na niebezpieczeństwo naruszenia równowagi rynkowej i niewłaściwej redystrybucji dochodu narodowego. Należy bowiem wziąć pod uwagę, że wartość żywca towarowego stanowi ponad $\frac{1}{3}$ wartości całej produkcji towarowej rolnictwa, a wydatki ludności nierolniczej na mięso stanowią około V_a ogółu wydatków na żywność¹³.

¹³ Według danych GUS.

3. Wydaje się również, że państwo może nie liczyć się z wysokością kosztów obrotu jako elementem ceny detalicznej w zasadzie tylko wówczas, kiedy posiada wyłączny monopol na dane produkty i może cenę wyznaczać na „dowolnym” poziomie przy odpowiednim zabezpieczeniu podaży (jeśli stara się zrównoważyć popyt i podaż). Na rynku mięsnym sytuacja taka jednak nie istnieje. Część produkcji żywca nie jest w ogóle przeznaczana na sprzedaż, a znaczna część żywca towarowego przepływa przez rynek prywatny. Ustalenie więc wysokich cen mięsa — niezależnie od ceny zapłaconej producentowi rolnemu za żywiec — i kosztów obrotu może spowodować, że po przekroczeniu pewnej granicy producenci rolni gotowi będą sami ponosić te koszty i sprzedawać mięso na rynku prywatnym nawet poniżej cen państwowych, uzyskując przy tym wyższe dochody aniżeli za żywiec sprzedany państwu. W takiej sytuacji będzie również starał się wyręczyć producenta pośrednik, płacąc mu wyższą cenę żywca. Utrzymanie wysokich cen mięsa powodowałoby również ograniczenie popytu, wobec czego zachodziłaby konieczność ograniczenia produkcji żywca, co można spowodować obniżeniem jego ceny. Tego rodzaju polityka prowadziłaby do jeszcze większego rozwarcia obu poziomów cen.

Niskie ceny mięsa wywołają natomiast zwiększony popyt, co może prowadzić do naruszenia równowagi rynkowej i rozwoju nielegalnego handlu mięsem. Celem wzrostu podaży należałoby wówczas bardziej preferować produkcję żywca i podnieść jego ceny. Prowadziłoby to z kolei do dalszego zmniejszenia rozpiętości cen żywca i cen mięsa. Ujemne skutki takiej polityki cen nie dałyby na siebie długo czekać i to nie tylko na rynku, ale również w dziedzinie produkcji rolniczej oraz w podziale dochodu narodowego.

Ogólnie możemy stwierdzić, że relacje cen żywca i cen detalicznych mięsa nie mogą być ustalane dowolnie, gdyż istnieją pewne powiązania i zależności na rynku pomiędzy poziomami tych cen. Koszty obrotu wywierają niewątpliwie pewien wpływ na wysokość marży rynkowej, a tym samym na rozpiętość i relacje obu poziomów cen. Nie uwzględnianie tych zależności może spowodować, że relacje cen żywca i mięsa ustalone zostaną w sprzeczności z wymaganiami rynku, co może prowadzić do zakłóceń pomiędzy popytem a podażą.